

PERSPECTIEVEN VOOR DE PERMANENT DIAKEN

Een toetssteen

1. UITGANGSPUNTEN

Ons vertrekpunt is wat ondertussen iedereen nu wel al weet maar waar we toch best de consequenties van meenemen. We zetten twee uitgangspunten eerst uiterst gebald op een rijtje.

1.1 Permanent diaconaat

Het tweede Vaticaans Concilie heeft de Kerk weer omschreven als een dienst aan de wereld, zelfs als een sacrament voor die wereld. Binnen die context heeft het concilie het ambt van permanent diaken hersteld met een duidelijke bedoeling: geroepen en gezonden te worden voor een meer missionaire pastoraal en een grotere betrokkenheid op de wereld om zo te antwoorden op nieuwe noden van deze tijd. Die noden liggen niet enkel op het materiële vlak maar zijn ook te vinden in het sociale, psychische en spirituele domein. Met een verscheidenheid van ambten en bedieningen kan de Kerk bovendien meer beleefd worden als een 'communio'. En de gehuwde diaken, met zijn gezinssituatie, brengt een nieuw stuk leven binnen als een verrijking voor de Kerk.¹

De diaken is van de orde van het teken. Hij wordt gewijd om transparant voor Christus te zijn. Hij wordt de handen opgelegd omdat het niet om hemzelf gaat, maar om de Dienstknecht van de Heer. In zijn persoon en zijn optreden wil hij een en al verwijzen naar Hem die ons met de gave van zijn leven heeft gediend. Zo appelleert hij alle gedoopten om de Kerk meer diaconaal te maken en helpt hij zijn bisschop om diens pastorale en missionaire zorg handen en voeten te geven.

Het concilie laat een brede en ruime invulling mogelijk binnen de diaconie van de liturgie, het Woord en de liefdewerken. Toch zal de uitoefening van dit ambt sterk gekleurd zijn door de zorg voor al wie klein, arm, ziek of gekwetst zijn en wie niet meetellen in de wereld van vandaag, zonder dat dit laatste een zaak van louter sociale inzet wordt.² Het permanent diaconaat heeft maar toekomst in zoverre het aan de verleiding weerstaat de priester te vervangen of de rest van de christelijke cultuur te behouden. Waar dit toch gebeurt, is het risico groot dat het diaconaat uiteindelijk opnieuw, zoals in het verleden, zal verdwijnen.³

¹ Mgr. JOZEF DE KESEL, *Permanent diaconaat. Perspectieven en kansen*. Referaat op een interdiocesane ontmoetingsdag 50 jaar diaconaat, Antwerpen, juni 2015

² We verwijzen voor het geheel graag naar de brochure GEERT MORLION en JOHAN VAN DER VLOET, *Gezonden om te dienen. Dia-kens in de kerk*, Antwerpen, Halewijn, 2008

³ Mgr. JOZEF DE KESEL, *Permanent diaconaat. Perspectieven en kansen*. Referaat op een interdiocesane ontmoetingsdag 50 jaar diaconaat, Antwerpen, juni 2015

1.2 Vernieuwing in parochies en dekenaten

De parochie wil de nieuwe familie rond Christus worden. Laten we echter nuchter blijven, toen Jezus aan zijn omstaanders zei dat zij zijn nieuwe familie waren, hadden zijn verwanten Hem reeds gek verklaard.⁴ Het gaat om op een nieuwe manier met Christus' liefde in de wereld te staan en het leven te delen. Dit broers-en-zussen-worden voor elkaar, met veel vallen en opstaan, gebeurt 'door de week'. In het dagdagelijkse leven komen we Christus op het spoor: door oog en hart te hebben voor de noodlijdende, door een levensstijl die zelf verkondigend wordt, door gebed en liturgie. Op de dag van de Heer echter, wil die parochie samenkomen in de parochiekerk over alle grenzen van eigenheid en verschillen heen. Net deze 'grensoverschrijding' typeert de christen. In de zondags-eucharistie verankert deze gemeenschap zich in Christus. Zo wordt langzaam de parochie een levend lid van het lichaam van Christus, dat openheid uitstraalt en waar rust en hoop te proeven is. Gemeenschappen waar op een frisse wijze het geloof verkondigd, gevierd en beleefd wordt.⁵

Het zijn de gelovigen die de Kerk maken, met al hun charisma's, talenten en dienstbaarheid. Maar nog eerder maakt de Kerk door Christus' Geest de gelovigen. De parochie wordt dan een bepaalde plaats en een bepaalde gemeenschap waar iedereen alles kan vinden wat nodig is om gelovig te worden. Daar is ruimte voor iedereen als een gastvrije Kerk naar buiten. De fraterniteit naar binnen en de solidariteit naar buiten vormen het kloppende hart van deze Kerk ter plaatse. Net als de catechese en de initiatiesacramenten leidt deze levensstijl gelovigen en zoekers binnen in het christelijk geloof.⁶ Zo groeit een gemeenschap van nieuw leven, een missionaire Kerk die gebaseerd is op de ontmoeting met Christus en aanwezig wil zijn in de wereld vandaag.⁷

2. HOE VERTAALT ZICH DAT IN HET CONCRETE LEVEN VAN EEN DIAKEN?

2.1. Hij leeft vanuit een verbondenheid met Christus

Een diaken moet een echte Christusvriend worden, iemand die ten volle 'Amen, aan Hem klamp ik mij vast' zegt. Alleen wat door gebed en Schriftoverweging groeit vanuit een gehechtheid aan Christus, zal stand houden.

Het is uiterst belangrijk dat daarvoor, tot in de concrete planning, tijd voor vrijgemaakt wordt. Geestelijke begeleiding en permanente vorming moeten dit ondersteunen.

2.2 Hij dient zoals Christus

Geen dienstwerk is de diaken te min. Hij gaat naar de kruispunten der wegen om net hen te roepen die menen er niet bij te horen.⁸ Hij stopt als iemand in nood langs de weg ligt.⁹ Hij daalt met de

⁴ Vgl. Mc 3,21 en 3,31-35

⁵ Kerkplein, jaargang 23, nr. 3, september 2015, KAREL VAN DE VOORDE, 'Ik droom van een ontspannen kerk die hoop uitstraalt', Interview met vicaris ALBERT VAN DE KERKHOVE

⁶ PETER VANDE VYVERE, *Hertekening van het parochiale landschap*. Achtergronden voor vormingsbijeenkomsten 2015

⁷ Mgr. LUC VAN LOOY, *Christus en de wereld ontmoeten. Visie, doelstellingen en prioriteiten*, bisdom Gent, mei 2015

⁸ Vgl. Mt 22,1-14

⁹ Vgl. Lc 10,25-37

Meester af tot aan de voeten van zijn broeders en zusters om ze te wassen.¹⁰ Hij maakt Christus herkenbaar in het gelaat van de hongerigen en de dorstigen, de vreemdelingen en de naakten, de zieken en de gevangenen.¹¹

Bij het zoeken naar de gepaste opdracht voor de diaken zijn dit, in de mate van het mogelijke, altijd zijn eerste keuzes.

2.3 Hij is een appel voor het diaconaal hart van de Kerk

Waar de mens weent en lijdt, waar de wereld bloedt en hoopt op bevrijding, daar is de Kerk haar bevoorrechte plaats om Gods liefde voor de minsten gestalte te geven. Zo wordt ze pas Kerk van Christus, sacrament voor de wereld. Dat hebben alle christenen vanuit hun roeping in het doopsel meegekregen. De diaken is nu net diegene die alle gedoopten daartoe oproept door als eerste, maar met allen, het wel en wee van de mensen te delen. Hij leeft de diaconie voor. Ook zal hij het diaconale werk van de gemeenschap proberen aansturen en bezielen. Hij zal aandacht vragen voor bepaalde noden; vrijwilligers samenbrengen, bemoedigen en ondersteunen; bedacht zijn op hun vorming en de spirituele onderbouw van hun engagement. Zo kan hij de arme – in de breedste zin van het woord – echt een plaats geven midden in de Kerk. Zo is hij een appel voor de diaconie in het hart van de roeping van de Kerk.¹²

Welke taken de diaken ook toebedeeld krijgt, dit appel zal zijn werk bezielen en er zichtbaar in zijn zodat hij zoveel mogelijk andere mensen daarin betreft.

2.4 Hij is een teamspeler

Een echte en hechte nieuwe familie rond Christus heeft al onze ‘heilige huisjes’ gesloten en onbevoonbaar verklaard. We zijn allen leden van het lichaam van Christus, ieder op zijn eigen plaats, maar wel samen. Er is maar één hoofd: Christus.¹³ Op de vraag “wie heeft hier het laatste woord?” is er maar één antwoord: “Christus!”. Alleen in zijn naam kan de kerkgemeenschap worden samengehouden en kan de diaconie met velen worden behartigd. Dit vraagt een diep vertrouwen op Christus en een grote loyauteit tegenover elkaar.

Ook al behoort de diaken tot het gewijde ambt, wat kan het hem deren of hij hand of voet, pink of teen is? Misschien zal hij nog maar best het oor zijn? In elk geval zal zijn benoeming hem een specifieke plaats geven ‘in communio’ met dit lichaam van Christus. Zelfs als zijn taak door een specifieke opdracht niet zo’n grote band schept met een lokale gemeenschap, dan nog weet hij zich een lid van dit lichaam.

Om hieraan concreet gestalte te geven, wordt een diaken bij zijn benoeming altijd verbonden aan een parochie en/of dekenaat.

¹⁰ Vgl. Joh 13,1-17

¹¹ Vgl. Mt 25,31-46

¹² JAAK PAUWELS, *De diaconie in het hart van de roeping van de Kerk*. Vormingsdriedaagse voor dekens en bisschopsraad van het bisdom Gent, Orval, november 2013

¹³ Vgl. 1 Kor 12,12-30

2.5 Bescheiden

De Kerk is als de maan.¹⁴ Zij geeft geen licht, zij weerkaatst licht. De Kerk moet blinken van Christus' liefde voor de wereld. Uit zichzelf heeft ze geen enkele betekenis. De diaken zal daarin de eerste zijn.¹⁵

Wat diakens doen, mag best te zien zijn, maar zij zullen alles doen met grote bescheidenheid. Net dat siert hen. Ze drijven op de overtuiging "wij zijn maar gewone knechten, we hebben alleen maar onze plicht gedaan".¹⁶

2.6 Een verbindingsman

Het dienstwerk van de diaken kan dus bestaan in Gods Woord leven (diaconie), Gods Woord spreken (verkondigen), Gods Woord vieren (liturgie). In welk domein hij ook actief is, hij zal wel altijd een 'verbindingsman' zijn, een 'go-between', een 'pendelaar', die de afstand tussen de kleinen, de armen en de liturgie, de verkondiging of de diaconie verkleint. Hij brengt de arme en de afwezigen tot bij het altaar en de gaven van het altaar tot bij de armen en afwezigen. Hij kan in vernieuwende initiatieven van geloofsverkondiging, Gods Woord ook voor de kleinen verstaanbaar laten klinken en geeft ook de kleinen zelf het woord. Hij bouwt niet alleen aan een Kerk voor armen maar ook aan een Kerk met armen tot en met een Kerk van armen. Hij is een verbindingsman tussen Kerk en wereld, tussen geloofsgemeenschappen en medewerkers, tussen kleinen en groten, waar ze ook leven of verblijven...¹⁷

Het kan zijn dat zijn dienstwerk in de drie domeinen vrij evenwichtig verdeeld wordt, maar hij hoeft niet noodzakelijk in al deze domeinen actief te zijn. Een diaken kan zelfs voltijds (als vrijwilliger of professioneel) werken in sectoren als armenzorg, zieken- of ouderenzorg, of in zorg voor mensen met beperkingen of bij gekwetste of uitgerangeerde mensen. In elk geval, als de diaken aan iets herkenbaar moet zijn, dan is het toch aan zijn diaconale ingesteldheid dat zijn 'watermerk' zal zijn omdat het 'meer' zal zijn dan sociaal dienstwerk. Daarom is het belangrijk dat van dit luik in zijn benoeming uitdrukkelijk sprake is, waarbij gekeken wordt naar de concrete noden ter plaatse.

2.7 Met een open blik naar nieuwe uitdagingen

Natuurlijk zal de diaken de eerste zijn om voldoende begrip en mededogen op te brengen met die velen die moeite hebben met een veranderende manier van kerk-zijn en die treuren bij het loslaten van al datgene waaraan ze gehecht waren. Toch kan hij, na het herkennen van deze pijn, de koploper zijn om nieuwe kansen en uitdagingen te zien. Samen met anderen kan hij zorgen dat niemand uit de boot valt, dat bejaarden en zieken betrokken blijven, dat breuken verzoend worden en dat wanhoop of isolement geen kans krijgen. Iedereen zal elkaar moeten ondersteunen om aan de

¹⁴ AUGUSTINUS, *Ennaratio in psalmum* 10,3: "De Kerk wordt verstaan als maan, die niet haar eigen licht heeft, maar het licht van de eniggeboren Zoon van God, die in de Schriften vaak allegorisch de zon wordt genoemd."

¹⁵ JAAK PAUWELS, *De diaconie in het hart van de roeping van de Kerk*. Vormingsdriedaagse voor dekenen en bisschopsraad van het bisdom Gent, Orval, november 2013

¹⁶ Lc 17,10 (vertaling voor de liturgie)

¹⁷ MAURICE TEMMERMAN, *Diaken heeft ondeelbare dubbele taak*. Tertio 18 maart 2015 en JAAK PAUWELS, *De diaconie in het hart van de roeping van de Kerk*. Vormingsdriedaagse voor dekenen en bisschopsraad van het bisdom Gent, Orval, november 2013

verleiding te weerstaan op een sluwe manier alles eigenlijk bij het oude te laten. De nieuwe familie van Christus daagt ons uit veel meer op Christus te vertrouwen dan op eigen inzichten, plannen of voorkeuren.

Daarom is het uiterst belangrijk dat er bij de benoeming duidelijke en concrete afspraken worden gemaakt als tegengif tegen deze verleidingen.

2.8 Plaats in de parochieploeg

Afhankelijk van de mate waarin een diaken actief betrokken is in de diaconale zorg van een bepaalde parochie, is het goed dat hij ook deel uitmaakt van de parochieploeg. Vraag is of dit nodig is voor alle actieve diakens van één parochie. Er zal toch wel voldoende vertrouwen zijn in elkaar?

2.9 De benoeming in een zo open mogelijk overleg

Zoveel zal anders en nieuw zijn zodat we samen best uitkijken naar wat, afhankelijk van de mogelijkheden van elke diaken en de noden van een concrete parochie, het beste antwoord is op de nieuwe situatie met haar uitdagingen en kansen. Een benoeming met goede en duidelijke wederzijdse afspraken zal voor de meesten de beste oplossing zijn. Zo wordt zowel voor de vrijwilligers als voor de vrijgestelden en collega's in het ambt duidelijker wat de plaats is van de diaken in dit geheel. Deze benoeming kan groeien in wederzijds overleg met de betrokken verantwoordelijken. Naast de noden vanuit de pastoraal wordt rekening gehouden met de concrete gezins- en werksituatie, leeftijd, gezondheid en draagkracht van elke diaken.

2.10 Hoopvol

Natuurlijk kan je zeggen: "Mooi op papier maar utopie". De realiteit is veel harder... en minder... Het hoort bij de bescheidenheid van de christen te weten dat hij niet alles kan, zelfs niet veel. Natuurlijk voelen we ons te klein en te bang en machteloos. Jezus roept ons midden onze storm nog altijd toe: "Waarom zijn jullie bang? Hebben jullie nog geen vertrouwen?"¹⁸ Geloven we echt dat met Zijn menswording Gods heerschappij op deze wereld definitief begonnen is, dat de nieuwe tijd, de volle tijd met Hem en zijn volgelingen al bezig is? "Paasverwachting in een christelijke gemeente betekent dan: er elk uur rekening mee houden dat de Geest van Christus de gemeente nieuwe wegen wil wijzen. Elk uur er rekening mee houden dat nieuwe deuren opengaan. Elk uur erop inzetten dat onheil in heil veranderd kan worden. Elk uur erop hopen dat het onmogelijke mogelijk wordt. En nooit zeggen: later!, maar altijd zeggen: nu!"¹⁹ Waar dit vertrouwen zwaarder weegt dan berekeningen, prognoses en persoonlijke voorkeur, daar zijn de zwaarste problemen bezworen. Maranatha!

+ Luc Van Looy
Bisschop van Gent
Gent, 29 juni 2016

¹⁸ Mc 4,40 en MARC PEERSMAN, *Getuigen van de hoop die in ons leeft. Over onze roeping om Kerk te zijn*. Streekbijeenkomst voor dekenale stuurgroepen, Sint-Niklaas, juni 2015

¹⁹ GERHARD LOHFINK, *Jezus van Nazaret. Wat wou Hij? Wie was Hij?* Carmelitana, Gent 2014, blz. 531